

EL TORERO DE PEGO “DOMINGUÍN” I EL FENOMEN “PLATANITO” A LA PLAÇA DE BOUS D’ONDARA (1965-1967)

Joan Miquel Almela Cots
Arxiu Municipal de Pego
culturapego@telefonica.net

RESUM: A la mitjanía de la dècada dels anys seixanta la tauromàquia estava dividida entre els puristes i els tremendistes. Els primers tenien el toreig per una cosa clàssica i ortodoxa, i els segons no admiraven tant la puresa i sí el sentiment i l’agosament de joves que arriscaven la seua vida davant del bou. En aquesta dualitat es va produir a Ondara un esdeveniment taurí que sacsejà l’afició a la comarca, el mà a mà entre el fenomen conegut com el Platanito i un aspirant a torero natural del poble de Pego anomenat Dominguí. Ambdós representaven la vessant tremendista del toreig i col·lapsaren la plaça de bous d’Ondara el 5 de setembre de 1965.

PARAULES CLAU: Ondara-1965, plaça de bous, Platanito, Dominguí-Pego, tauromàquia.

A la *Joya Levantina* d’Ondara, allà per la meitat de la dècada dels anys seixanta, es va viure un fenomen taurí sense parangó en la seua llarga història. No tant per la qualitat artística dels toreros com pel ressò mediàtic emmarcat en la conjuntura de les excentricitats d’un fenomen encara major com era “El Cordobés”. Em referisc, al mà a mà entre “Platanito” i “Dominguí” de Pego.

Des de la seua inauguració l’any 1901, a la plaça de bous d’Ondara han torejat mestres de renom com: Guerrerito, Navarito, Lagartijo, Gallito, Saleri II, Juan Belmonte, Pepe Osuna, Antonio Bienvenida, Jaime Ostos, Palomo Linares, El Litri, César Girón, El Cordobés, Paco Pastor, Paco

Camino, El Viti, Diego Puerta, Luis Francisco Esplá o Espartaco.¹ També toreros a cavall com: els germans Àngel i Rafael Peralta, Curro Bedoya, Juan Vidrié o Bernardino Landete.² I, a més a més, han pres l'alternativa: Regaterín en 1904, El Turia en 1966, el veneçolà Ciclón de Puerto Cabello en 1969, el japonès Mitsuya en 1970, el colombià Óscar Silva en 1977, El Niño de la Palma en 1983, Mariano Villaescusa en 1984 i Manuel Carbonell en 2005.

A banda de les corregudes de bous, a cavall, jonegades i becerrades, també hi va haver una part important per al toreig còmic. El 30 de març de 1902 actuà Tancredo López, que era un joneguer valencià un tant especial. Desesperat per aconseguir fama, va inventar una sort que consistia en posar-se al centre de l'arena damunt d'un pedestal vestit totalment de blanc. Es quedava immòbil i en passar l'animal pel seu costat no l'embestia pensant-se que es tractava d'una estàtua. No obstant, les actuacions còmiques més importants foren les dels anys vint, les anomenades "charlotades", que protagonitzaren La troupe de Llapisera, Charlot i don José o la Banda de l'Empastre.

Des de sempre la plaça de bous d'Ondara va ser una prova de foc per a molts aspirants a toreros, debutant ací nombrosos joneguers que després arribarien a ser mestres importants. Molts altres però es quedaren a mitjan camí en tant difícil i arriscada professió.

Aquest modest treball no busca aconseguir objectius massa ambiciosos. En primer lloc, perquè el personatge del qual s'hi parla fou un dels qui es quedà a mitjan camí de ser una figura del toreig. En segon lloc, perquè la tauromàquia no és avui dia molt estimada ja que compta amb un rerefons polític encasellat.

Els inicis de "Dominguín" de Pego

Domingo González Izábal va nèixer a Pego l'any 1945, era el quart fill de José González Alcina i de Carmen Izábal Ferrer. Després vindrien altres tres germans sent la família de set fills més els progenitors. Els nou vivien en una petita i modesta casa del carrer sant Pere patint les dificultats econòmiques pròpies de l'època.

¹ Juan Antonio Ruiz "Espartaco" va debutar amb cavalls a Ondara l'any 1978.

² MIRALLES R. (2002): *Apunts per a la història de la Plaça de Bous d'Ondara en el seu primer centenari (1901-2001)*, Ajuntament d'Ondara.

Com la gran majoria dels de la seua generació Domingo va anar poc a l'escola i prompte es posà a treballar de jornal·ler. Des de ben menut tenia un bony a la cara que li desfigurava el rostre i que el tenia molt preocupat perquè no desapareixia. Després de visitar molts metges sense trobar-hi la solució es va encomanar a la beata Girbes d'Algemesí. Com que sa mare era d'Albalat de la Ribera, poble que fita amb Algemesí, era molt creient d'aquesta beata. A base doncs d'oracions i de posar-se nombrosos ungüents, el bony de la cara un dia va desaparèixer sense més explicació, cosa que el va alleujar en gran mesura en l'aspecte físic.

Durant la seua adolescència es va despertar en Domingo l'afició pels bous. Ell, els seus amics i germans anaven a la marjal on hi pasturaven alguns bestiar i torejaven de nit. Volia ser torero. Però en la felicitat de la joventut va arribar una desgràcia familiar, el seu germà major Josep moria en un accident de motocicleta a la carretera de l'Atzúvia a Pego. Allò va ser un colp molt dur però calia tirar endavant.

A primeries dels anys seixanta, Domingo ja començava a participar en algunes jonegades o "charlotades" que es feien a Pego durant la fira de juliol, anunciant-se com a "Dominguín". Poc després, abandonà Pego i s'embarcà en l'aventura del toreig còmic amb un circ. Llàstima que les dades biogràfiques que tenim durant aquests anys siguen imprecises.

Després, va estar algun temps fora de Pego intentant participar en capejades que es feien pels pobles de les rodalies de Madrid. En aquesta peripècia va recalar en la finca dels Dominguín, nissaga torera per excel·lència que havia perdut no feia massa temps, en 1958, al patriarca de la família: Domingo González Mateos "Dominguín". Interessats per les seues maneres i quan estaven a punt de donar-li una oportunitat, és a dir, debutar com a joneguer, es va plantejar el tema del nom taurí que hauria de portar. La qüestió radicava en que el de Pego volia anomenar-se "Dominguín" perquè, segons el seu parer, quina culpa tenia ell d'anomenar-se igual que el gran mestre. Els Dominguín no estaven gens d'acord perquè allò se'n passava de la coincidència a l'agosament. Per això, li proposaren que s'anomenara en els cartells com el Pegolí, pel seu lloc d'origen, o Anguila, que era el seu malnom. Però a Domingo no li agradava gens ni mica el seu malnom, malgrat que no tenia cap tret pejoratiu i sols feia referència al seu avi, el qual es dedicava a vendre pels carrers del poble les anguiles que pescava a la marjal. La resistència de Domingo en aquesta qüestió del canvi de nom taurí li va suposar l'expulsió de la finca dels Dominguín i la pèrdua

d'una possibilitat d'or com era la que se li plantejava de debutar en la plaça de bous de Vistalegre.

Perduda l'oportunitat de la seua vida va tornar a Pego i va buscar pels seus propis mitjans, i amb l'ajuda desinteressada d'algun veí, les possibilitats d'arribar a ser torero. El camí no va ser gens fàcil, pocs creien en ell i molts pensaven que era una afició passatgera i se'n reien del seu agosament. En la ment de Domingo, però, només cabia una idea: ser torero.

Les seues primeres actuacions a Pego es van produir al voltant de l'any 1964 i, com hem dit, tenien més de toreig còmic que d'altra cosa, almenys per al públic i veïns. Però allò que semblava una xarlotada anava agafant uns altres aires inimaginables, aquell jovenet tenia maneres i va sorprendre a tots de valent.

Domingo en una de les seues primeres corregudes al camp de futbol Cervantes de Pego

De tota manera, tot i estar mal assessorat per uns i altres que intentaven ajudar-lo, a la fi es va presentar la seua oportunitat. El 15 d'agost de 1965 va debutar a la plaça de bous d'Ondara amb gran èxit en aquelles conegudes jonegades de l'oportunitat, nomenant-lo com el «nuevo fenómeno de Pego». L'èxit li suposà repetir dies després, el 22 d'agost, junt amb el

[illegible][illegible]

Digitized by Google

foren Platanito i Dominguín de Pego. Van ser els anys en que la tauromàquia espanyola va quedar dividida i enfrontada entre els puristes –seguidors del Viti o Paco Camino- i els tremendistes de El Cordobés.

Blas Romero “Platanito” i Domingo González “Dominguín” s’enfrontaren per primera i única vegada a Ondara el 5 de setembre de l’any 1965; completava el cartell el torero a cavall Curro Bedoya. El rastre de cotxes i motos dels seguidors de Pego i la Safor va ocupar tota la carretera del Verger a Ondara, i la plaça es va omplir de gom a gom. Molta gent es quedà fora sense entrada. Podem dir, quasi amb tota seguretat, que aquesta va ser la correguda que més públic va portar a la plaça de bous d’Ondara en la seua més que centenària història.

La correguda del dia 5 de setembre era la presentació del Platanito a Ondara, tot un gran esdeveniment anunciat com el «Famoso As del toreo moderno» i amb altres eslògans com «Si a usted le gustan los plátanos, le gustará mucho más El Platanito, y además viéndolo, se sentirá feliz» o «Desde ahora, su postre preferido será El Platanito. ¡Único!». Els jònecs-bous van ser de la ramaderia, quasi habitual a Ondara, de Sánchez Cajo d’Albacete. El mà a mà el va guanyar amb diferència «el ídolo de Pego», que tallà quatre orelles i sortí a muscles per la porta gran. Ens han contat que Dominguín va cobrar 30.000 pessetes i Platanito 150.000, una quantitat desorbitant per a l’època. En El Lunes d’Alacant el titular va ser: «En Ondara, Dominguín, de Pego, se merendó al Platanito».

Altres cròniques taurines van dir:

«Novilladas. Ondara (Alicante). Cinco novillos de Tomás Sánchez, regulares. Curro Bedoya, en rejones, una oreja. “El Platanito”, vuelta con algunas protestas en su segundo. Domingo González, cuatro orejas y salida a hombros».⁵

«La tarde triunfal fue para Domingo González “Dominguín, de Pego, que estuvo muy valiente y artista en sus dos novillos. Realizó a los acordes de la música grandes faenas en los dos y en su primero cortó las dos orejas y en el segundo también más el rabo. Con Curro Bedoya fue sacado a hombros de la plaza».⁶

No tenim documentat cap altre mà a mà entre els dos a Ondara. La carrera d’ambdós va ser curta, la del de Pego –malgrat tots els intents de

⁵ ABC, 07/09/1965.

⁶ Las Provincias, 07/09/1965.

promoció- va acabar en un parell d'anys. Després dels èxits a Ondara, Domingo González –qui agraïa molt el suport dels seus veïns- va buscar promoció a Madrid apadrinat pel cantant també pegolí Michel, famós ja a tota Espanya.

Dominguín vestint-se de torero

“Paseíllo” a la Plaça de Bous d'Ondara

Imatge de la correguda de bous a Ondara

Dominguín eixint a muscles de la Plaça de Bous d'Ondara

SALUDO Y GRATITUD

Después de mis actuaciones en la Plaza de Toros de Ondara debo manifestar a todos mi agradecimiento por el cariño y entusiasmo con que me habéis acogido cada tarde y que han sido una gran ayuda para mí, pues al calor de vuestro aliento han crecido mis fuerzas y decisión para corresponderos debidamente consiguiendo las mejores faenas, que me complace en ofrecer a Pego y a todos los pegolinos, a la Empresa de la Plaza y a toda la afición de Ondara y su Comarca.

Por ello he querido hacer público este cariñoso saludo en prueba de gratitud. Quizá algún día pueda demostrar esta gratitud beneficiando a nuestros pobres—que es mi gran ilusión—pero actualmente sólo puedo enviaros a todos un afectuoso abrazo y la promesa de que pondré siempre el máximo interés en superarme para ofreceros cada vez mejores tardes de toros, lo que espero conseguir si no me falta vuestro aliento no sólo en los triunfos sino también cuando a pesar de mi buena voluntad no salgan las cosas como deseamos.

Aficionados de Pego, Ondara y Comarca; grupo de amigos que me ayudáis y protegéis cada día; Empresa de la Plaza de Toros de Ondara; a todos gracias, muchas gracias y un fuerte abrazo.

Domingo González

DOMINGUÍN

Pego, septiembre 1965.

Plamflet de Dominguín donant les gràcies pels èxits aconseguits a Ondara

El 26 de setembre de 1965 Dominguín va tornar a torejar a Ondara, en aquelles famoses jonegades de l'oportunitat que organitzava l'empresa de Juan Bautista Martí. Es prepararen quatre jònecs de Sánchez Cajo, dos dels quals els va matar el de Pego. Els altres dos van ser per a Luis Ortiz "El Ciclón" de Gandia i per a José López "Andaluz" d'Ondara. El diumenge, 28 de novembre, amb motiu de la Fira, es va celebrar un gran festival taurí sense picadors de nou a Ondara. Els sis jònecs-bous de Sánchez Cajo van ser per als mestres Curro Girón, Abelardo Vergara i Pepe Osuna, i per als joneguers Fernando Conejero, Sebastián Rodríguez "El Mago" i Domingo González "Dominguín".

Plaza de Toros DOMINGO 26 SEPTIEMBRE 1965

ONDARA
(JOYA LEVANTINA)

Gran Novillada DE LA OPORTUNIDAD

Con la participación del nuevo tendón del torero, ídolo de Pego y de toda la región, Domingo González DOMINGO y de G U I N que matará dos novillos

4 Hermosos novillos - Toros

Don Tomás Sánchez Cajo

Luis Ortiz EL CICLON

Domingo González DOMINGUIN

José López ANDALUZ

La corrida empezará a las CINCO en punto de la tarde

PLAZA de Toros DOMINGO 28 NOVIEMBRE 1965

ONDARA
(JOYA LEVANTINA)

Gran Festival Taurino!

6 Hermosos Novillos - Toros

Don Tomás Sánchez Cajo

GIRON-VERGARA-OSUNA

FERNANDO CONEJERO

DOMINGO GONZALEZ

DOMINGUIN - EL MAGO

El festival empezará a las CUATRO en punto de la tarde

Localidad	Precio
Barrales	150
Castellón	125
Bolayres	100
Grada numerada, filas 1 y 2	75
Grada numerada, filas 3 y 4	50
Grada general de la plaza	25

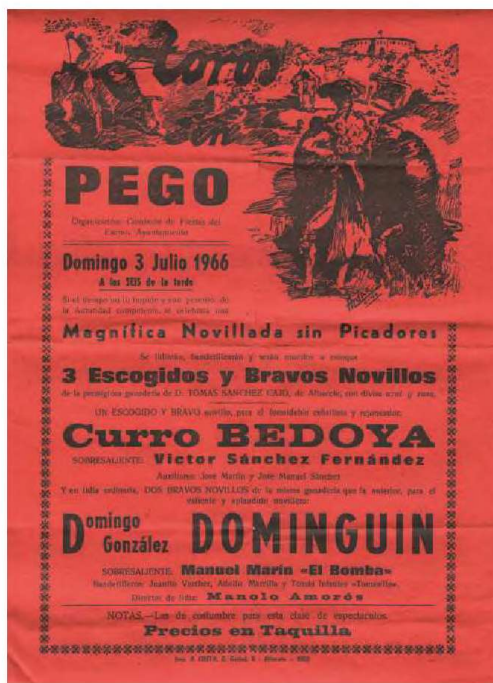
Cartells de les actuacions a Ondara

Les dificultats de ser torero

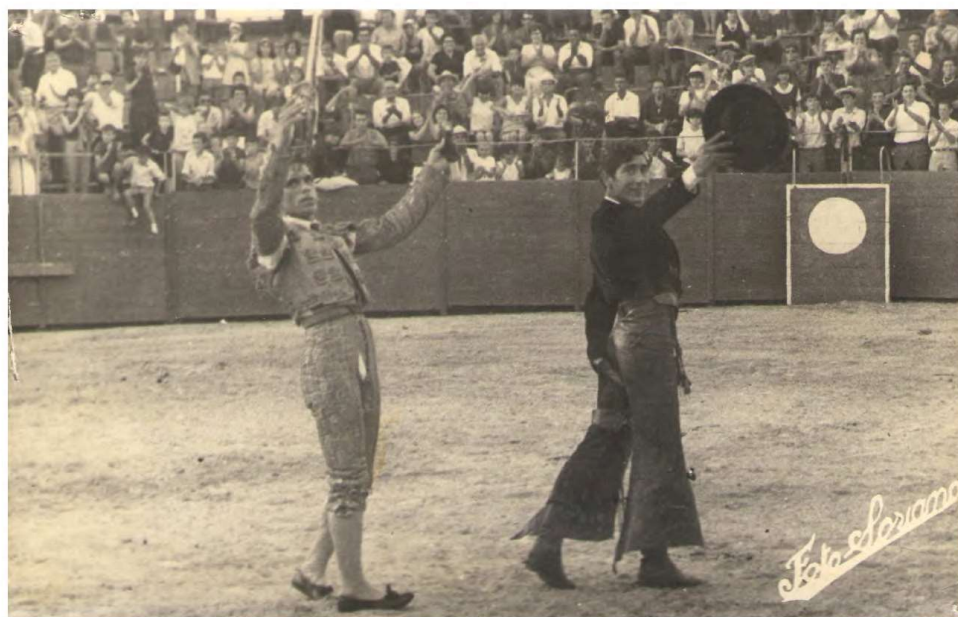
Els èxits del torero de Pego anaven acompanyats per les dificultats econòmiques pròpies d'una família de jornalers. Per això, el 3 de gener de 1966, es va projectar al cinema Victòria de Pego la pel·lícula de Jorge Grau *El Espontáneo* per tal de recaptar fons per a l'atrevit torero pegolí.

Durant les festes del Crist del Sagrari d'Altea, els dies 17 i 20 de febrer de 1966, Dominguín va torejar junt a José Martínez "Algareño". Per a les festes patronals de Pego es van anunciar dues actuacions de Dominguín. La primera es va celebrar el diumenge, 26 de juny, amb bous de Sánchez Cajo. Va ser un altre mà a mà entre Dominguín i "Algareño" i va actuar com

a *sobresaliente* “El Candilero” i com a director de brega Manolo Carrillo. La segona vesprada va ser el 3 de juliol i Dominguín va matar dos jònecs junt amb un altre que torejà a cavall, Curro Bedoya. Va actuar en aquella ocasió com a *sobresaliente* del de Pego Manuel Marín “El Bomba”.

Cartell i fotografia de l'actuació de Dominguín i Curro Bedoya a Pego

La jonegada de l'oportunitat de 1966 es va celebrar a Ondara el 28 d'agost amb ramat de Gómez Rangel. Junt al de Pego van fer el *paseíllo* Martín del Burgo, d'Alcoi, Manuel Marín "El Bomba", d'Ondara⁷, José Sánchez "Parry", de Múrcia i Antonio Camacho. Per aquesta època Dominguín va trobar el recolzament empresarial del torero colombià Miguel Cárdenas, però allò va ser una altra oportunitat perduda i mal plantejada. Aquest torero tenia una plaça portàtil que recorria tota Espanya per a torejar ell junt amb altres joneguers que apadrinava. Pel mes de febrer de l'any 1967 es va anunciar a Pego un dels seus espectacles taurins amb un cartell format per Eugenio Barranco, Dominguín de Pego i Miguel Cárdenas; però arribat el dia, ni es va presentar Barranco ni tampoc Miguel Cárdenas i Dominguín va haver de matar els tres jònecs apaivagant el descontent general del públic.

En la correguda de l'oportunitat celebrada a Ondara el diumenge, 4 de juny de 1967, va actuar com a torera a cavall Miss Ángela i van correspondre els altres quatre jònecs a Dominguín, "El Bomba", Juan Acevedo "Juanillo", d'Oliva, i Herrerito de Paiporta.

La prova de foc de Dominguín va tenir lloc a França, a Collioure, el 25 de juliol de 1967. Allí va torejar jònecs de Guzmán amb Santiago Morales i Juan Caparrós. El de Pego va recollir una ovació i volta a l'arena. En tornar es va presentar a Miraflores de la Sierra que celebrava pel mes d'agost les festes de l'Assumpció en un mà a mà amb el sevillà Manuel Acevedo qui no arribaria a prendre l'alternativa però que després va ser apoderat de mestres com Jaime Ostos, Manili o el Fundi. També prop de Madrid, en la plaça metàl·lica del barri d'Aravaca, Dominguín va tenir una oportunitat el 10 de setembre d'aquell any. Ell va matar dos jònecs i l'altre espasa, Jesús Merchán "Gallito", sols un.

A finals de 1967, el 6 de desembre, en la plaça de bous d'Alacant va tenir lloc un festival benèfic amb motiu de la festa patronal de l'Armada d'Infanteria. En aquella ocasió va dirigir la brega el pare de Luis Francisco Esplá, Paquito Esplá, i torejaren els joneguers Dominguín, El Jabonero, El Quieto i Curro León. El gran triomfador va ser el de Pego: «Dominguín de Pego fue el triunfador de la tarde. Sujetó a su becerro y toreó muy requetebién de capa y muleta entusiasmando a la concurrencia que, después de matar de media estocada, le concedió las dos orejas y el rabo».⁸

⁷ Encara que s'anunciara en els cartells com a torero d'Ondara, Manuel Marín era un *maletilla* que anava per tots els pobles a la recerca d'una oportunitat.

⁸ *Diario Información de Alicante*, 7/12/1967.

El torero de Pego, Dominguín

Comptat i debatut, ací va acabar la història de Dominguín. Es va casar amb una francesa i a França va viure fins que va morir l'any 2009. La seua va ser una història torera curta però intensa, que li va valdre almenys per tenir un petit raconet en l'enciclopèdia taurina de El Cossío, on es diu que va arribar a torear amb picadors a França a finals de l'any 1973.

<i>Les vesprades documentades de Dominguín</i>				
<i>Data</i>	<i>Lloc</i>	<i>Toreros</i>	<i>Ramaderia</i>	<i>Observacions</i>
15/08/1965	Ondara	Dominguín		És el debut a Ondara del torero de Pego. Gran triomfador.
22/08/1965	Ondara	Clemente Espadanal, Luís Ortiz "Naranjito", Pedrés II, Manuel Méndez i Dominguín.	Sánchez Cajo	Gran jonegada de l'oportunitat.
05/09/1965	Ondara	Curro Bedoya, a cavall, Blas Romero "Platanito" i Dominguín.	Sánchez Cajo	Presentació a Ondara del Platanito en un mà a mà amb el de Pego. Dominguín 4 orelles i una cua i eixida a muscles.
26/09/1965	Ondara	Luis Ortiz "El Ciclón" (de Gandia), Dominguín (mata dos jònecs) i José López "Andaluz" (d'Ondara)	Sánchez Cajo	Gran jonegada de l'oportunitat.
28/11/1965	Ondara	Matadors: Curro Girón, Abelardo Vergara Pepe Osuna. Joneguers: Fernando Conejero, Dominguín i Sebastián Rodríguez "El Mago".	Sánchez Cajo	Gran festival taurí per la fira d'Ondara.
17/02/1966	Altea	Dominguín i José Martínez "Algareño".	Sánchez Cajo	Festes del Crist.
20/02/1966	Altea	Dominguín i José Martínez "Algareño".	Sánchez Cajo	Festes del Crist.
26/06/1966	Pego	José Martínez "Algareño" i Dominguín.	Sánchez Cajo	Festes de Pego. Camp de futbol Cervantes.
03/07/1966	Pego	Curro Bedoya, a cavall, i Dominguín.	Sánchez Cajo	Festes de Pego. Camp de futbol Cervantes.
28/08/1966	Ondara	Martín del Burgo (d'Alcoi), Manuel Marín "El Bomba" (d'Ondara), Dominguín, José Sánchez "Parry" (de Múrcia) i Antonio Camacho.	Ángel Gómez Rangel	Gran jonegada de l'oportunitat.
26/02/1967	Pego	Eugenio Barranco, Dominguín i Miguel Cárdenas.	Sánchez Cajo	Sols va torejar Dominguín.
04/06/1967	Ondara	Miss Ángela, a cavall (presentació), Dominguín, Manuel Marín "El Bomba" (d'Ondara), Sánchez Cajo, Herrerito de Paiporta i Juan Acevado "Juanillo" (d'Oliva)		Gran jonegada de l'oportunitat.
25/07/1967	Collioure	Santiago Morales, Dominguín i Juan Caparrós.	Guzmán	Dominguín va aconseguir ovació i volta.
15/08/1967	Miraflores de la Sierra	Manuel Acevedo (Sevilla) i Dominguín.	Hereus d'Eugenio Ortega	
10/09/1967	Aravaca (Madrid)	Dominguín i Jesús Merchán "Gallito".	Pablo Mayoral	
06/12/1967	Alacant	Paquito Esplá (director de lídia), El Jabonero, Dominguín, El Quieto i Curro León.		Becerrada benèfica. Els quatre joneguers estaven fent el servei militar. El triomfador va ser Dominguín, amb dues orelles i cua.
24/08/1969	Villena	Dominguín, Francisco Sánchez "Velita" i "El Velezano".	Gabriel García Sánchez	

Dominguín fotografiat per Cabrera a Ondara

La plaça de bous com a símbol de la història i la cultura d'Ondara

En l'actualitat parlar o defensar els bous està encaixonat en la dreta política però no vaig a ser jo ni aquí qui intente convèncer ningú. Per posar-se al dia només cal estudiar una miqueta d'història i allunyar-se dels xovinismes d'un nacionalisme mal entès.

La plaça de bous ha donat molt a Ondara i el poble a la plaça també, és una qüestió recíproca. Al llarg dels més de cent anys d'història s'han parit una quantitat importantíssima de documents, cartells, fotografies, objectes i premsa que si no es custodien en algun lloc acabaran perdent-se per sempre. Però no només és important la seua custòdia, encara ho és més la seua difusió i el seu possible ús cultural i pedagògic per a les generacions futures.

Un museu taurí a Ondara no és cap entelèquia si atenem a les nostres aspiracions i limitacions; no es tracta de fer aquí un museu a *tutti pleni* perquè ni es pot ni es deu fer. Es pensa en una col·lecció museogràfica de nivell comarcal, adscrita potser al Museu Taurí de València, on es custodiarien els cartells, vestits, aparells, fotografies i audiovisuals de que es disposen, o fins i tot augmentats amb altres que es podrien incorporar. Només faria falta habilitar una petita i decent sala municipal, un horari d'obertura al públic i una persona al càrrec. El museu d'Ondara podria rebre exposicions temporals que ajudarien a recolzar a la permanent, fer conferències i cicles sobre tauromàquia, ser una realitat cultural i turística i ser la plataforma d'una proposta didàctica per a tots els CEIPS i IES a nivell local i comarcal. També des del museu es podrien fer unes visites guiades a la plaça de bous, una al mes, en unió i consens amb totes les oficines de turisme i les cases de cultura de la comarca. En eixa visita es podria explicar la història de la plaça de bous, el seu funcionament i la seua idiosincràsia arquitectònica. I no oblidem l'arrel històrica que tenen els bous de carrer o festejos populars a la nostra comarca. Un tema interessant, d'investigació o d'estudi escolar, seria la ramaderia de bestiar brau. A la comarca en tenim molts exemples: Nadal, Picó, Paiporero, Coves, Noguera, La Paloma, etc. Amb l'estudi d'aquesta pràctica ramadera podríem conèixer les formes de transhumància, els llocs de pastura, la cultura ramadera, la toponímia dels nostres camins, assegadors i abeuradors, els noms de les plantes, etc.

Colze a colze amb el museu taurí hauria d'estar també l'arxiu històric municipal, tan descuidat com desconegut, malgrat els esforços de Robert Miralles i els més recents de l'actuació dels arxivers de la Macma. L'arxiu podria custodiar també un fons taurí –a banda de la pròpia

documentació municipal que ja té- format per documents, fotografies, cartells, revistes i periòdics. Des de l'arxiu es podrien realitzar publicacions monogràfiques i organitzar jornades d'estudis, tot en mires d'una necessària difusió de la història de la plaça de bous i la del poble. Estaria també en contacte amb les associacions taurines com poden ser les d'Ondara o la de Dénia. Per fer tot això realitat no cal pensar tampoc en la lluna. Una bona organització del fons en un espai adequat, una bona sala de consulta, un horari i un servei per a la investigació i una persona encarregada que podria ser la mateixa que la del museu.

Tot això que hem dit -que s'entenga- és opinió pròpia, i com que són opinions personals són rebatibles i qüestionables perquè ningú no és posseïdor de la veritat absoluta, i qui es crega que la té, aviat va. Com deia abans, el tema de la tauromàquia avui no és cap bicoca i, per tant, el que hem intentat fer aquí és història i no política.